

Introducció

Diferents factors contribueixen a definir les condicions de vida de la gent gran: l'augment de la longevitat, la solitud lligada als canvis en les estructures de les llars, la jubilació i la baixa capacitat adquisitiva, el deteriorament físic i la progressiva pèrdua d'autonomia funcional... De tots aquests factors, la precarietat econòmica és, segurament, el més determinant.

La transformació de l'estructura de població i el procés d'envelliment demogràfic comporta que generacions senceres de la població s'incorporin de cop a la categoria de pensionistes i, a la vegada, hi hagi menys persones actives que cotitzin per cada jubilat.

Es posa de manifest com el sistema de pensions i protecció social condiciona, i en molts casos determina, la situació socio-econòmica i les condicions de vida de les persones més grans de 65 anys, de manera que es fa difícil parlar de la situació de la gent gran sense tenir en compte aquest aspecte.

Les fonts d'ingressos

De les diverses fonts d'ingressos del col·lectiu de gent de més de 65 anys, el recurs més important són les pensions de la Seguretat Social en els seus diversos vessants de pensió de jubilació, de viudetat i, en alguns casos, subsidis de favor a familiars.

Les pensions no constitueixen l'únic recurs econòmic però sí el més impor-

tant, no només per la dimensió de la despesa sinó també pel nombre de persones que reben aquest recurs.

A més a més de les pensions, cal esmentar altres fonts d'ingressos, com ara les rendes de capital mobiliari -dividends derivats de la propietat d'accions, interessos d'obligacions o de deute públic, etc-; i altres ingressos derivats de les rendes de capital immobiliari -lloguers de pisos, de locals, etc-. També tenim els estalvis acumulats al llarg de tota la vida productiva i, finalment, les rendes derivades de plans de pensions de jubilació.

Així, entre les diferents fonts d'ingressos de la gent gran a Barcelona, segons una enquesta realitzada per INITS l'any 1991⁽¹⁾ a una mostra de 800 persones entre 50 i 70 anys (quadre 1), figura com a primera font d'ingressos dels ju-

bilats les pensions de jubilació (87%).

Els altres conceptes de renda són bastant insignificants, inclosos els ingressos derivats de plans de jubilació, probablement pel curt temps que fa que gaudeixen de bonificacions fiscals (Llei de 1987).

Els pensionistes

A Barcelona hi trobem un índex d'envelliment (% de gent de més de 65 anys respecte del total de la població) del 17,4 %, l'any 1991, havent experimentant un increment de 2,6 punts respecte l'any 1986 (14,8%) (gràfic 1). Això fa que el col·lectiu de més de 65 anys sigui de 285.481 persones.

La tendència a l'augment en el nombre total de pensionistes (vellesa i

QUADRE 1
FONTS D'INGRESSOS

	Jubilat	%
Pla de jubilació privat	7	3,5
Pensió de jubilació	176	87,0
Pensió de jubilació de la seva parella	6	3,0
Pensió de viudetat	3	1,5
Sou de la parella	1	0,5
Cap	1	0,5
Ajuts familiars	2	1,0
Altres estalvis	6	3,0
NS/NC	-	0,0
Total	202	100,0

Font: INITS (1991). Les expectatives de la població de Barcelona envers la jubilació laboral. Ajuntament de Barcelona.

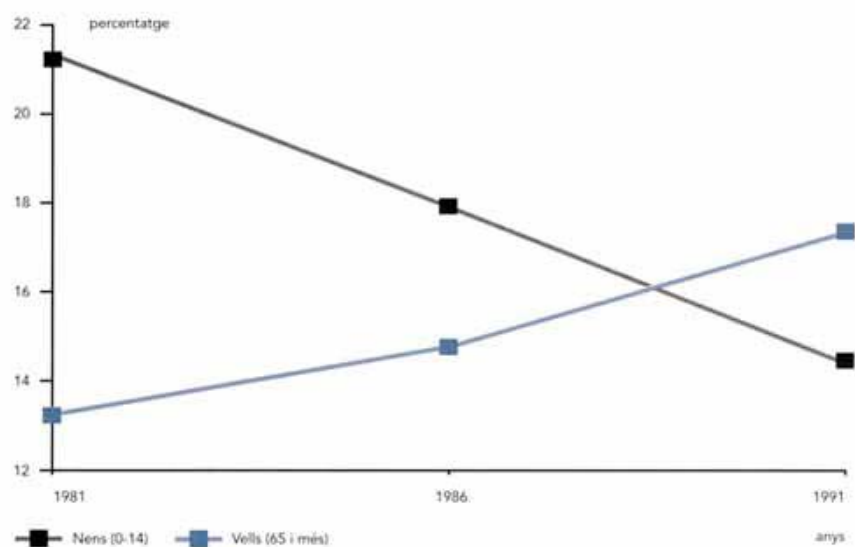
invalidesa) es palesa quan comparem dades de l'any 1986 i del 1991. Podem veure un increment de 2,3 punts durant aquest període de temps, atribuïble principalment a l'increment de persones de més de 65 anys (quadre 2 i gràfic 2).

Així doncs, mentre que la proporció entre població activa i passiva mostra una disminució de la població passiva de 3,9 punts (del 59,5% al 55,6%), també és cert que dintre aquest grup són els pensionistes els qui han experimentant un creixement de 2,6 punts, passant del

(1) INITS, S.A.: *Les expectatives de la població de Barcelona envers la jubilació laboral*. Ajuntament de Barcelona, 1991.

(2) INITS, S.A.: *Les pensions de l'Institut Nacional de la Seguretat Social a Barcelona en 1991*. Consell Municipal de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona, 1992.

GRÀFIC 1
EVOLUCIÓ GRUPS D'EDAT

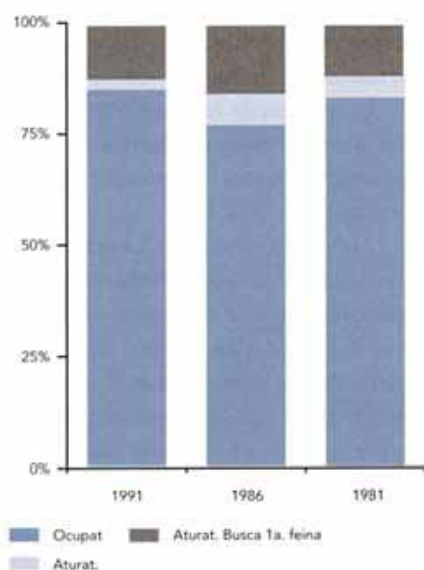
QUADRE 2
LA SITUACIÓ LABORAL DE LA POBLACIÓ DE BARCELONA 1981-1991

Situació laboral	1991				1986				1981					
	Total	%	Homes	%	Dones	%	Total	%	Homes	%	Dones	%	Total	%
TOTAL POBLACIÓ	1.643.542	100,0	775.983	100,0	867.559	100,0	1.701.812	100,0	806.632	100,0	895.180	100,0	1.768.196	100,0
Servei Militar	6.979	0,4	6.979	0,9	0	0,0	9.061	0,5	9.061	1,1	0	0,0	12.773	0,7
POBLACIÓ ACTIVA	722.870	44,0	432.239	55,7	290.631	33,5	680.330	40,0	437.764	54,3	242.567	27,1	677.043	38,3
Ocupat	623.930	38,0	384.129	49,5	239.801	27,6	534.540	31,4	354.957	44,0	179.583	20,1	567.161	32,1
Aturat. Busca primera feina	19.447	1,2	8.999	1,2	10.448	1,2	51.139	3,0	24.838	3,1	26.301	2,9	33.161	1,9
Aturat	79.493	4,8	39.111	5,0	40.328	4,7	94.651	5,6	57.969	7,2	36.683	4,1	76.721	4,3
POBLACIÓ NO ACTIVA	913.693	55,6	336.765	43,4	576.928	66,5	1.012.421	59,5	359.807	44,6	652.613	72,9	1.078.380	61,0
Pensionistes (Jubilats/Invalidesa)	219.230	13,3	126.078	16,2	93.152	10,7	253.759	14,9	118.028	14,6	135.730	15,2	214.096	12,1
Altres pensionistes	63.604	3,9	6.693	0,9	56.911	6,6	-	-	-	-	-	-	-	-
Incapacitats permanents	8.662	0,5	5.051	0,7	3.611	0,4	16.533	1,0	8.724	1,1	7.809	0,9	-	-
Estudiant/Escolar	339.058	20,6	171.762	22,1	167.296	19,3	380.985	22,4	193.935	24,0	187.050	20,9	423.668	24,0
Feines de la llar	232.964	14,2	1.420	0,2	231.544	26,7	287.745	16,9	1.228	0,2	286.517	32,0	351.324	19,9
Altres situacions	50.175	3,1	25.761	3,3	24.414	2,8	73.399	4,3	37.892	4,7	35.507	4,0	89.292	5,0

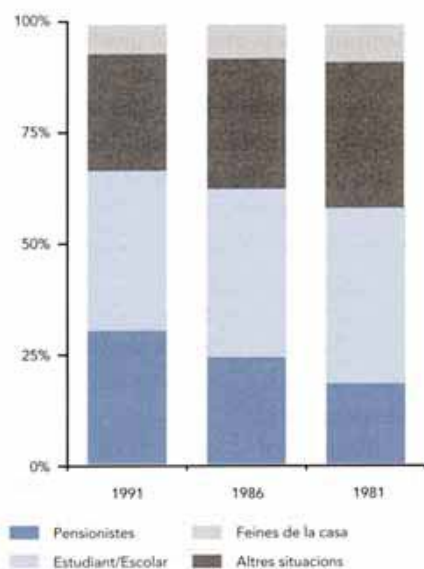
Font: Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona. Padrons d'Habitants 1981 i 1986. IEC. Cens de població 1991.

(1) Al 1986 i 1981 aquest concepte inclou els pensionistes per altres conceptes diferents als de jubilats i invalidesa.

GRÀFIC 2
EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ NO ACTIVA

QUADRE 3
CIUTAT DE BARCELONA. PENSIONS DE L'INSTITUT NACIONAL DE LA SEGURETAT SOCIAL. 1991

	N° Pensions	%	Pensió Mitjana
Barcelona	321.513	100,0	51.303
Pensions/100 habitants (sobre població 1986)	19,9		
Per sexe			
Home	134.496	41,8	66.273
Dona	187.017	58,2	39.089
Per grups d'edat			
Menors de 50	12.872	4,0	48.140
De 50 a 54	5.433	1,7	53.687
De 55 a 59	11.088	3,4	54.790
De 60 a 64	33.171	10,3	58.215
De 65 a 70	84.046	26,1	61.797
Majors de 70	174.904	54,4	45.516
Pensió dels homes per grups d'edat			
Menors de 50	5.880	4,4	52.040
De 50 a 54	2.132	1,6	66.214
De 55 a 59	4.174	3,1	72.497
De 60 a 64	17.409	12,9	71.687
De 65 a 70	41.816	31,1	79.529
Majors de 70	63.085	46,9	61.175
Pensió de les dones per grups d'edat			
Menors de 50	6.992	3,7	44.792
De 50 a 54	3.301	1,8	45.487
De 55 a 59	6.913	3,7	44.065
De 60 a 64	15.762	8,4	43.300
De 65 a 70	42.230	22,6	44.228
Majors de 70	111.819	59,8	35.702
Per règim			
Règim General	256.538	79,8	54.026
Autònom	46.057	14,3	40.645
Agrari "Aliena"	2.271	0,7	35.792
Agrari "Pròpia"	3.412	1,1	34.775
Empleada de la Llar	6.961	2,2	39.016
Accident de Treball	4.240	1,3	48.843
Altres Règims	2.033	0,6	45.606
Per tipus de prestació			
Invalidesa	52.811	16,4	51.998
Jubilació	177.549	55,2	58.307
Viudutat	83.014	25,8	36.663
Orfandat	5.362	1,7	30.299
Favor familiar	519	0,2	36.616

Font: INITS. Les pensions de l'Institut Nacional de la Seguretat Social a Barcelona en 1991. Consell Municipal de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona

14,8% al 17,4%; mentre que la resta del grup de la població no activa (estudiants i feines de la llar) ha sofert un decrement.

El 80% de les pensions de l'INSS a Barcelona (321.513) són rebudes per persones de més de 65 anys (258.950) (quadre 3).

Aquesta xifra, comparada amb el nombre de persones de més de 65 anys, mostra una cobertura del 91% aproximadament. L'any 1991 hi havia un percentatge de persones que no percebien cap pensió contributiva de la Seguretat Social. Aquestes persones, o bé tenen recursos propis o una part d'elles són beneficiàries de les pensions assistencials del FAS.

La distribució per sexes del nombre de pensionistes mostra una proporció de dones més alta que la dels homes; així, mentre que el segon grup és de 104.901, el primer és de 154.049. El col·lectiu de dones és superior en un 46,85% al dels homes (quadre 3).

La pensió mitjana

La pensió mitjana de les pensions contributives de la Seguretat Social era el 1991 de 51.303 ptes. al mes.⁽⁷⁾

Les dades facilitades per l'INSS no permetien un desglossament per trams per tal de conèixer els diferents nivells de pensions i la seva proporció.

La informació de la pensió mitjana, si bé és una dada valuosa, ens proporciona una imatge borrosa de la realitat. Això és com l'exemple que se sol posar als estudiants, que la mitjana de consum d'una po-

blació és de mig pollastre per càpita, però hi ha uns a qui els toca un pollastre sencer i uns altres a qui no els toca res.

Això no obstant, la informació de la pensió mitjana sí que està desglossada per sexes, per règims de la Seguretat Social i per tipus de prestació.

La distribució de la pensió mitjana per sexes mostra que es produeix una discriminació respecte al sexe femení, ja que la pensió mitjana dels homes és de 68.273 ptes/mes, i això representa 29.184 ptes. més que la de les dones, que és de 39.089 ptes/mes.

El motiu d'aquesta desproporció ve del fet que un percentatge elevat de les dones rep la pensió de viduïtat de 36.663 ptes/mes de mitjana (una de les més baixes), mentre que el grup d'homes rep, generalment, la pensió de jubilació més alta, 58.307 ptes/mes (quadre 3).

Així doncs, la distribució de les pensions per edat i sexe permet detectar un segment de pensionistes especialment discriminat, com és el de les dones més grans de 70 anys, les quals perceben una pensió molt baixa, que en la majoria dels casos és de viduïtat.

La pèrdua del poder adquisitiu de les pensions

La pensió de jubilació és, des del vessant econòmic, una renda diferida de les contribucions a la Seguretat Social que s'han efectuat durant el cicle de la vida productiva.

La legislació actual (Llei de Pensions 26/1985) determina que, amb caràcter

general, s'arriba a la jubilació als 65 anys i sempre que s'hagi cotitzat durant un període mínim de 15 anys. Aquest període quedava reduït als 10 anys abans de l'actual Llei de Pensions.

La quantia de les pensions està en relació amb la categoria professional, els ingressos declarats i el nombre d'anys cotitzats.

Així doncs, si només s'ha cotitzat 15 anys, la pensió serà del 60% de la base reguladora, que està en funció del salari base declarat a la Seguretat Social. Caldrà, doncs, haver cotitzat 35 anys per rebre el 100 % del salari base pel qual es cotitzava i que, generalment, no es correspon amb el sou real.

La pèrdua del poder adquisitiu és evident; el pensionista passarà a percebre de mitjana, entre un 60 i un 90%, de les remuneracions que cobrava en actiu.

L'evidència de la pèrdua del poder adquisitiu ens la mostra el quadre nº. 4, en un estudi realitzat per Alfonso Barrada, «Taxes brutes de substitució de les pensions», entenen aquest concepte com el percentatge entre la pensió íntegra en el primer any de la jubilació i el salari brut que cobrava en el darrer any de la vida activa. «La taxa de substitució neta» de les pensions és més elevada, atès que la fiscalitat és progressiva i afecta més intensament a les rendes més elevades (quadre 5).

El quadre nº 4 assenyala que la taxa de substitució bruta de les pensions oscil·la entre el 63% i el 90%, segons els diferents supòsits de les remuneracions en la vida activa. Aquests percentantges

QUADRE 4
TAXES BRUTES DE SUBSTITUCIÓ DE LES PENSIONS

	Països Baixos	Alemanya	Bèlgica	Luxemburg	França	Portugal	Espanya
Amb salari = 2/3 del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	72	53	73	76	78	83	90
Sense esposa	50	53	59	76	78	76	90
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	72	-	31	39	42	57	71
Sense esposa	50	-	25	39	42	50	63
Amb salari = 100% del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	48	53	58	67	69	81	90
Sense esposa	33	53	47	67	69	76	90
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	48	-	31	37	38	47	63
Sense esposa	33	-	25	37	38	42	63
Amb salari = 200% del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	24	39	43	54	59	79	90
Sense esposa	17	39	36	54	59	76	90
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	24	-	24	30	37	45	63
Sense esposa	17	-	19	30	37	42	63

Font: Barrada, Alfonso. Revista de Economía y Sociología del Trabajo. N° 15-16/92

QUADRE 5
TAXES NETES DE SUBSTITUCIÓ DE LES PENSIONS

	Països Baixos	Alemanya	Bèlgica	Luxemburg	França	Portugal	Espanya
Amb salari = 2/3 del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	90	66	91	85	94	94	96
Sense esposa	66	72	81	86	96	88	98
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	90	-	39	45	51	64	75
Sense esposa	49	77	73	78	88	90	97
Amb salari = 100% del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	67	69	80	77	83	94	98
Sense esposa	49	77	73	78	88	90	97
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	67	-	43	44	46	55	73
Sense esposa	49	-	39	48	50	50	73
Amb salari = 200% del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	37	55	62	65	73	96	97
Sense esposa	27	63	53	69	75	95	97
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	37	-38	39	47	49	54	71
Sense esposa	27	-	34	44	49	54	71

Font: Barrada, Alfonso. Revista de Economía y Sociología del Trabajo. N° 15-16/92

QUADRE 6
VOLUM D'INGRESSOS MENSUALS NETS

	Jubilat	%	Treballa	%
Menys de 50.000 ptes.	57	28,2	9	3,0
50.000 a 75.000 ptes.	42	20,8	20	6,7
75.001 a 100.000 ptes.	45	22,3	50	16,7
100.001 a 150.000 ptes.	23	11,4	81	27,0
150.001 a 200.000 ptes.	1	0,5	37	12,3
Més de 200.000 ptes.	1	0,5	28	9,3
NS/NC	33	16,3	75	25,0
Total	202	100,0	300	100,0

Font: INITS. Les expectatives de la Població de Barcelona envers la jubilació laboral. Ajuntament de Barcelona.

COMPARACIÓ PENSIONS MÍNIMES 1992-1993 (PESSETES/ANY)

Concepte	1992		1993	
	Amb cònj.	Sense cònj.	Amb cònj.	Sense cònj.
JUBILACIÓ				
Amb 65 o més anys	742.280	630.840	780.150	663.040
Menys de 65 anys	649.530	530.550	682.710	578.690
INVALIDESA PERMANENT				
Gran invalidesa	1.113.420	946.260	1.170.260	994.560
Absoluta	742.280	630.840	780.150	663.040
Total amb 65 o més anys	72.280	630.840	780.150	663.040
VIDUITAT				
Amb 65 i més anys		630.840		663.040
De 60 a 64 anys		550.550		578.690
Menys de 60 anys		420.000		441.420
ORFANDAT				
Un beneficiari		186.480		196.000
Absoluta		606.480		637.420
A FAVOR DE FAMILIARS				
Un beneficiari		186.480		196.000
Si no existeix vidua ni orfe pensionista:				
Beneficiari amb 65 o més anys		480.620		505.190
Beneficiari amb menys de 65 anys		420.000		441.420
SUBSIDI D'INVALIDESA PROVISIONAL	468.780	401.220	492.720	421.740
QUANTIES DEL SOVI				
Vellesa		451.010		474.040
Invalidesa		451.010		474.040
Viduitat amb 65 anys i més		451.010		474.040
Viduitat amb menys de 65 anys		451.010		474.040

Font: Gente de Oro, 1-15 de febrero de 1993

s'incrementen si considerem les taxes de substitució neta de les pensions.

Sembla que les «Taxes brutes de substitució» són més baixes com més alts són els salaris de partida i, també, com més curt sigui el període cotitzat.

Dintre de la comparació internacional, tal com podem veure, és Espanya la que gaudeix de taxes de substitució més elevades, és a dir, la que garanteix, teòricament, un poder adquisitiu de les pensions més elevat.

Això no obstant, cal matisar que a Espanya, generalment, els sous declarats a efectes de cotitzar a la Seguretat Social, són més baixos que en la realitat; així doncs, els percentatges de les pensions respecte als salaris reals seran inferiors als teòrics i els situa, amb tota probabilitat, en una «taxa de substitució» entre el 60% i el 80%.

Paral·lelament, les pensions es desvaloritzen any darrera any, atès que, malgrat que la Llei de Pensions garanteix la revalorització anual d'acord amb la inflació, l'increment, en fer-se sobre una base més petita que la del salari real, fa que cada cop la quantia de la pensió es distancii més del que es cobrava quan s'estava en actiu.

Aquesta disminució del poder adquisitiu de les pensions a Barcelona la podem observar en el quadre núm. 6, que mostra els diferents nivells d'ingressos del col·lectiu que està en actiu i dels jubilats.

Així, mentre que «menys de 50.000 ptes» les cobra només un 3% dels treballadors en actiu, aquesta mateixa quanti-

tat és la que percep, pràcticament, un 30% de la població jubilada.

A l'inrevés succeeix quan ens fixem en la part alta dels ingressos. És inapreciable el percentatge de jubilats que reben uns ingressos superiors a les 150.000 ptes. mensuals, mentre que hi ha un 20% de treballadors en actiu que tenen rendes superiors a aquesta xifra.

Per tant, l'any 1991 el 70% dels pensionistes de Barcelona cobrava menys de 100.000 ptes. al mes, dels quals un 28 % se situava en menys de 50.000 ptes. Si comparem aquestes xifres amb la dels treballadors en actiu, podem concloure que el col·lectiu del pensionistes de més de 65 anys, de mitjana, tenen un poder adquisitiu de la meitat o menys del que tenen els treballadors en actiu.

El consum dels pensionistes

L'anàlisi del consum és una de les vies emprades per descriure i analitzar les condicions de vida de la població.

El posicionament de categories socio-econòmiques en diferents trams de despesa permet conèixer les desigualtats socials a través del consum. La fràgil capacitat adquisitiva del pensionista estandard queda palesa si comparem la pensió mitjana 51.300 ptes/mes amb el consum mitjà per càpita que, segons dades de l'INE (període 1990-1991) resulta ser de 628.000 ptes. l'any, és a dir, 52.000 ptes. al mes.

Així doncs, un pensionista amb una pensió de viduïtat (mitjana de 36.663 ptes/mes) o, fins i tot amb una pensió de

QUADRE 8
DESPESES ANUALS DE CONSUM DE LES FAMÍLIES PER GRUPS DE DESPESA EN 1990-91

	Despesa total (Milions de pessetes)	Despesa mitjana		% de participació
		Per llar (pessetes)	Per persona (pessetes)	
Aliments, begudes i tabac	6.863.652	607.411	178.305	28,4
Vestit i calçat	2.700.869	239.018	70.163	11,2
Habitatge, calefacció i enllumenat	2.435.321	215.518	63.265	10,1
Mobiliari, parament i conservació llar	1.545.789	136.797	40.157	6,4
Serveis mèdics i despeses sanitàries	736.898	65.213	19.143	3,0
Transports i comunicacions	3.431.842	303.707	89.153	14,2
Esbarjament, ensenyament i cultura	1.719.112	152.136	44.659	7,1
Altres béns i serveis	3.578.518	316.687	92.963	14,8
Altres despeses no mencionades anteriorment	1.186.198	104.975	30.815	4,9
Total	24.198.200	2.141.462	628.623	100,0

Font: Institut Nacional d'Estadística

jubilació (58.307 ptes/mes de mitjana), no pot afrontar el nivell de consum que li correspondria si estigués en actiu.

L'anàlisi de l'estructura del consum per components de despesa ens mostra que els percentatges més importants es concentren en aquells conceptes de consum «imprescindible» per viure, com ara: «alimentació, begudes i tabac» un 28,4%, «vestit i calçat» un 11,2% i «habitatge, calefacció i enllumenat» un 10,1% (quadre 8).

A més a més, quan s'observa la despesa mitjana de consum per comunitats autònomes, es veu que Catalunya està entre les que registren un consum per persona superior a la mitjana, i que se situa en el tram de «més de 650.000 ptes/any»

(mapa1); i que la província de Barcelona és la que té un consum per càpita més elevat, aproximadament 65.000 ptes/mes. Catalunya se situa en un 25,3% superior a la mitjana segons dades de l'INE.

El baix poder adquisitiu dels pensionistes es corrobora quan analitzem els resultats de l'Enquesta Metropolitana (1990) en què un 41,7% de la població inactiva (pensionistes) concentren el seu nivell de consum en les franges baixes, especialment entre 36.000-55.900 ptes/mes. (quadre 9).

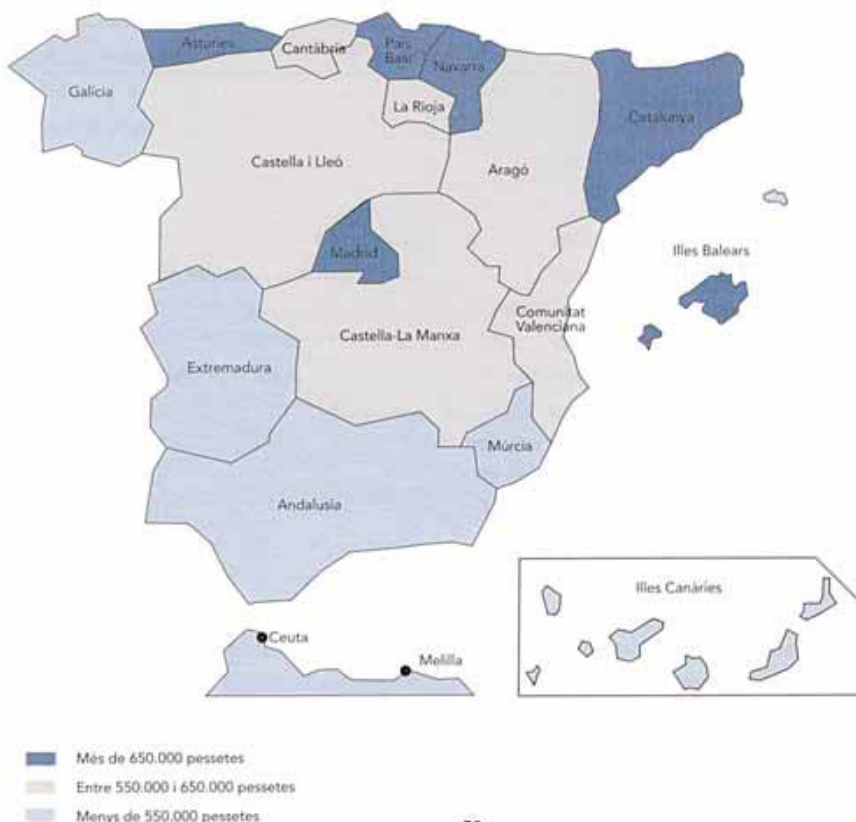
El percentatge de la despesa en un consum bàsic com «alimentació» augmenta en proporció inversa a la renda disponible, segons la Llei d'Ernst Engel.

QUADRE 9
DESPESES ANUALS EN ALIMENTACIÓ SEGONS LA SITUACIÓ LABORAL DE LA LLAR

Despeses de alimentació	Situació Laboral de la llar							Total
	Només CF Ocupats	CF + ESP. Actius	Només CF Actius	CF + ESP. Inactius	Només CF Aturats	CF + ESP. Aturats	Altres situacions	
Fins a 36.000 ptes.	10,1%	9,2%	41,8%	18,3%	17,6%	33,7%	23,1%	15,5%
36.000-55.900 ptes.	21,1%	22,1%	21,4%	32,7%	33,8%	24,0%	41,7%	24,3%
56.000 o més ptes.	58,7%	59,5%	23,5%	38,3%	41,0%	28,4%	26,0%	49,9%
NS/NC	10,1%	9,3%	13,3%	10,6%	7,6%	13,9%	9,3%	10,3%
Total	100,0% (2173)	100,0% (1086)	100,0% (555)	100,0% (964)	100,0% (185)	100,0% (19)	100,0% (68)	100,0% (5050)

Font: Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990

MAPA 1
DESPESA MITJANA DE CONSUM PER PERSONES / COMUNITATS AUTÒNOMES, 1990-91

Això mateix succeeix en els habitants de Barcelona: segons els resultats de les enquestes esmentades, la despesa en alimentació de tenir un pes de quasi el 30% en rendes per sobre de les 100.000 ptes. al mes, passa a ser del 50-60% en les rendes dels pensionistes.

Aquesta elevada proporció en despesa d'alimentació redueix la capacitat de consum en altres béns fungibles.

El segon concepte de despesa més important, llevat el d'«ensenyament», és l'«habitatge». Segons l'Enquesta Metropolitana hi ha dos grans grups, un primer en el qual se situen els lloguers alts que corresponen a joves de classe mitja-alta, i un segon grup que comprèn lloguers baixos.

Entre el grup dels lloguers baixos, el 56,6% diuen que no sobrepassen les 16.000 ptes/mes i, entre aquests, més de la meitat diuen que no els arriba a les 7.500 ptes/mes.

QUADRE 10
DESPESES MENSUALS EN HABITATGE SEGONS EL RÈGIM DE TINENÇA DE L'HABITATGE

Despeses en habitatge	Règim de tinença de l'habitatge							Total
	Propietat herència	Propietat pagada	Propietat ajornada	Propietat donac. fam.	Propietat familiars	Propietat indefinit	Propietat terminis	
Fins 15.000 ptes.	66,0%	73,3%	13,8%	80,9%	75,6%	22,0%	8,7%	51,5%
15.001 - 30.000 ptes.	20,1%	16,6%	27,3%	7,3%	11,6%	44,1%	22,3%	23,9%
Més de 30.000 ptes.	3,3%	3,1%	56,7%	5,9%	2,4%	31,9%	67,3%	19,4%
NS/NC/NP	10,6%	7,1%	2,3%	5,8%	10,4%	2%	1,7%	5,3%
Total	100,0% (149)	100,0% (2694)	100,0% (795)	100,0% (53)	100,0% (141)	100,0% (1006)	100,0% (149)	100,0% (4986)

Font: Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990

Els lloguers baixos corresponen, amb tota probabilitat, a llars unipersonals, segurament de vells i pensionistes que tenen contractes de lloguers antics i indefinits.

D'altra banda, el règim de tinença de l'habitatge afecta la proporció de despesa adscrita a aquest concepte. Així doncs, segons l'Enquesta Metropolitana (quadre 10), els propietaris d'habitatge tenen una despesa inferior a la dels llogaters.

Mentre que el 66% dels propietaris d'habitatge tenen una despesa mitjana de «menys de 15.000 ptes/mes», aquesta despesa s'incrementa fins a 30.000 ptes/mes en el cas de lloguers indefinits.

La consideració que els pensionistes són propietaris del seu habitatge o tenen un contracte de lloguer baix i indefinit, permet pensar que el percentatge de despesa sobre el consum en habi-

tatge és més baix en aquest col·lectiu que en el de persones en actiu.

Això no obstant, si tenim en compte l'alta proporció de despesa en alimentació, sumada a la d'habitatge i la del vestit, hem de pensar que, entre els tres conceptes, el percentatge de despesa representa el 75 % de la pensió, i que resta un baix percentatge per altres conceptes com «transport», «esbargiment» «conservació i reparació de l'habitatge» i «altres».

Atesa l'estructura de la despesa dels pensionistes, si l'única font d'ingressos foren les pensions contributives de la Seguretat Social, de ben segur que els pensionistes situats en les franges més baixes estarien inclosos en les bosses de pobresa.

No obstant, cal recordar que hi ha altres fonts d'ingressos, com els esmentats de caràcter particular, i altres prestacions públiques que s'anomenen «salari social», que complementen les pensions bàsiques.

Salari Social

Les pensions de jubilació són una renda diferida de les cotitzacions que prèviament s'han pagat a la Seguretat Social. Això no obstant, per tenir dret a aquesta prestació s'ha d'haver cotitzat durant un període mínim de 15 anys i, d'altra banda, la quantia de la pensió està en relació amb la base teòrica declarada i no del salari real.

Els requisits esmentats per cobrar la pensió de jubilació, o per tenir una renda elevada, fan que una part de la població no sigui beneficiària d'aquestes prestacions o que li corresponguin quanties baixes.

Atesa la responsabilitat que tenen els poders públics, d'acord amb la Constitució espanyola (art 39), de garantir la suficiència econòmica i condicions de vida digna a tots els ciutadans, el sistema de la Seguretat Social es complementa amb el de Serveis Socials.

El sistema de Serveis Socials finança un conjunt de prestacions en metàl·lic (pensions) o en espècie (provisió de serveis) per tal de cobrir les necessitats de la gent derivades de la insuficiència de recursos.

Aquest conjunt de prestacions del sistema de Serveis Socials és el que s'anomena «salari social», el qual té una clara funció de redistribució de rendes. És a dir, afavoreix els que tenen rendes inferiors.

El finançament i la gestió d'aquest salari social estan distribuïts entre els diferents nivells de Govern, i es poden trobar combinacions de finançament i de gestió entre els diferents nivells de l'Administració. Hi intervenen, a més a més, les entitats no lucratives com a sistema complementari.

Una relació de les diferents prestacions monetàries i dels diferents serveis la podem trobar en el quadre 11, en el qual podem observar l'àmplia gamma de

QUADRE 11
RELACIÓ DE PRESTACIONS ECONÒMIQUES I SERVEIS PER A LA GENT GRAN

Centres residencials
Centres de dia
Casals i clubs d'avis
Menjadors
Colònies
Servei d'atenció domiciliària
Servei d'atenció primària.
Targeta de transport.
Pensió assistencial (Fas)
Pensió no contributiva de la Seguretat Social.
Ajudes d'urgència social.
Noces d'or.
Balnearis.

Font: INITS

QUADRE 12
ESTIMACIÓ DE LA DESPESA EN SERVEIS SOCIALS PER A LA GENT GRAN

	Millions
Pressupost de la Generalitat (1)	3.644
Pressupost de la Diputació (2)	1.404
Pressupost de l'Ajuntament (serveis)	2.124
Programa Concertat (3)	693'41
0'52 IRPF (4)	81'18
TOTAL	7.946'59

Notes: Totes les dades es refereixen als pressupostos de l'any 1991

(1) Inclou despesa corrent i d'inversions. L'estimació de la despesa a Barcelona és proporcional al nre. d'habitants respecte a Catalunya.

(2) Inclou despesa corrent. Les dades referides a la ciutat de Barcelona s'obtenen mitjançant els centres de cost de la ciutat.

(3) La despesa en el programa de vellesa s'estima en una tercera part de les aportacions pressupostàries d'aquest programa.

(4) Estimació de la despesa de Barcelona segons el nombre d'habitatsges.

serveis establerts, que denota les preferències de l'aplicació de la política social en els darrers anys, que ha tendit a afavorir el desplegament d'un sistema públic de serveis.

La diferència principal entre un tipus i un altre és que, en la provisió de serveis, la persona rep una renda indirectament, ja que utilitza un servei gratuït o paga per sota del seu cost real i, d'altra banda, incideix més en la funció de redistribució en favor dels més necessitats, ja que les regles d'accés les estableix l'Administració. En canvi, les prestacions en metàl·lic són una contribució directa a la persona, que decidirà com i en què se les gastarà.

Una aproximació a la despesa en serveis socials a la vellesa, a la ciutat de Barcelona, malgrat que no existeixen dades

desagregades dels pressupostos de la Generalitat, la podem veure en el quadre 12.

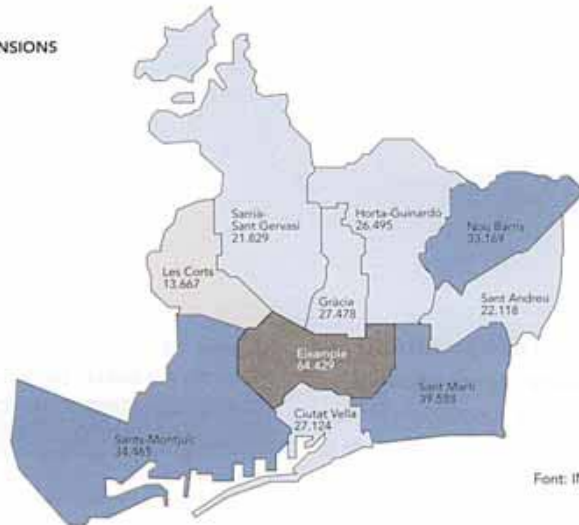
L'estimació efectuada mostra que les administracions públiques gasten en salari social a Barcelona una mitjana de 34.313 ptes per any i persona de més de 65 anys.

Per tant, s'haurien de tenir en compte aquestes despeses socials i afegir-les a la de la pensió mitjana, per tal de conèixer la situació econòmica d'aquest col·lectiu.

Les prestacions en Serveis Socials, tal com s'ha esmentat abans, tenen una clara funció de redistribució de rendes. Això fa que no tothom sigui beneficiari d'aquests subsidis, sinó només els pensionistes que tenen la pensió més baixa i que no tenen altra font d'ingressos.

Una anàlisi acurada de l'efecte del

MAPA 2
NOMBRE DE PENSIONS

Font: INITS, 1992

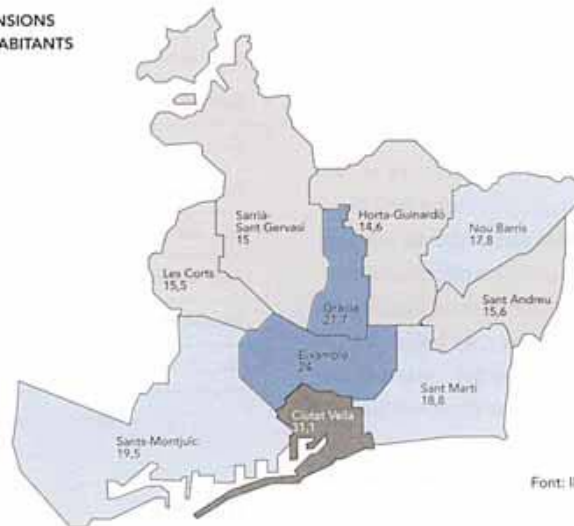
salari social en les rendes de la gent gran mostraria com aquest recurs beneficia el col·lectiu situat en les franges més baixes, i que deixa d'actuar a partir d'un determinat nivell de renda estimat al voltant de les 80.000 ptes/mes (1,5 del salari mínim interprofessional). Aquesta xifra representa el límit a partir del qual, generalment, ja no s'obtenen exaccions en els serveis socials.

Per tant, hi ha una zona de rendes situades entre el límit de les 80.000 ptes. (pensions o pensions + salari social) i el nivell d'ingressos al voltant de les 125.000 ptes/mes-, en la qual la gent gran es pot trobar amb una certa indefensió per disposar de serveis residencials o d'ajuda domiciliària, ja que comprar serveis en el mercat privat és car, i la persona ja no cobra el salari social.

En l'anàlisi efectuada del salari social no s'han inclòs altres serveis públics, com ara els « serveis sanitaris » i la « despesa farmacèutica ». La raó es basa en el fet que, malgrat que la provisió d'un servei públic representa un estalvi en la renda disponible d'una persona, la prestació pública dels serveis sanitaris són un dret per a tots, actius i no actius i, per tant, no ho considerem una prestació diferenciada per a aquest col·lectiu, malgrat que el consum que fan d'aquests serveis és molt elevat.

En definitiva, en la consideració de la situació econòmica del col·lectiu de la gent gran cal tenir present el « salari social » com a renda complementària del sistema de pensions contributives de la Seguretat Social.

NOMBRE DE PENSIONS PER CADA 100 HABITANTS

Font: INITS, 1992

Nombre de pensions per cada 100 habitants a Barcelona = 21,0

Distribució de les pensions per districtes

La distribució territorial de les rendes de la gent gran és un indicador de la demanda potencial de Serveis Socials.

Atès que les pensions de la Seguretat Social són el principal recurs de la gent gran, l'anàlisi per districtes ens indicarà si el nivell mitjà de pensions concorda amb l'estructura socio-econòmica de la ciutat.

En primer lloc, la distribució del nombre de pensions de la Seguretat Social per districtes ens indica que és l'Ei-

xample el que rep més pensions (64.429). El segueixen Sant Martí (39.588), Sants-Montjuïc (34.465) i Nou Barris (33.169).

Els districtes amb menys pensions són Sarrià-Sant Gervasi (21.829) i, de manera destacada, Les Corts (13.667). Evidentment, aquesta distribució té relació amb la població total de cada districte.

Si es considera el nombre de pensions per cada 100 habitants, els resultats canvien notòriament. Així, el districte amb un nombre més alt de pensions és Ciutat Vella (31,1 %), seguit de l'Eixample (24%) i Gràcia (21,7%) (mapa 2). En aquests casos hi ha una relació molt es-

treta entre l'índex d'envelliment de la població i el nombre de les pensions, ja que aquests són els districtes amb un percentatge més alt de gent gran de la ciutat (INITS, 1992).

Entre els districtes amb menys pensions per 100 habitants hi ha Sant Andreu (15,6), Les Corts (15,5), Sarrià-Sant Gervasi (15) i Horta Guinardó (14,6). En aquests casos, la relació sembla establir-se amb les variables de població menys envellida i segons l'estructura socio-econòmica de la població (quadre 13).

La distribució territorial de les pensions revela que no hi ha diferències acusades entre ells, essent Ciutat Vella la que té una pensió mitjana més baixa (47.274 ptes/mes), i la pensió més elevada correspon a Sarrià-Sant Gervasi (58.997 ptes/mes) (quadre 13).

Un segon grup de pensions per sobre la mitjana de la ciutat el formen Les Corts (53.098 ptes), Horta Guinardó (52.753 ptes) i Sant Andreu (53.393 ptes). Tal com s'ha esmentat en el segon paràgraf d'aquest apartat, els dos primers districtes corresponen als que tenen una població menys envellida i, per tant, en haver-hi una discriminació prou acusada de pensions per edat (quadre 14), la mitjana de la pensió tendeix a ser més elevada.

Un altre factor que cal tenir en compte és la distribució de les pensions per sexe i edat, ja que hi ha una forta discriminació de la pensió mitjana per sexes (quadre 14), factor segons el qual la diferència de renda pel grup d'edat «65-70 anys» és de 35.251 ptes/mes. Aquesta di-

QUADRE 13
PENSIONS PER EDATS I DISTRICTES

Districte	Pensió Mitjana	Pensió 65-70 anys	Pensió >70 anys	Diferència (2) i (3)
Ciutat Vella	47.274	56.014	42.814	13.200 (30%)
Eixample	51.561	63.062	46.055	17.007 (37%)
Sants-Montjuïc	50.145	59.899	43.200	16.699 (37%)
Les Corts	53.098	64.244	45.247	18.997 (42%)
Sarrià-Sant Gervasi	58.997	71.975	51.996	19.979 (38%)
Gràcia	51.388	62.676	45.310	17.366 (38%)
Horta-Guinardó	52.753	62.111	45.046	17.065 (38%)
Nou Barris	51.404	59.862	44.761	15.101 (34%)
Sant Andreu	53.393	62.755	45.458	17.297 (38%)
Sant Martí	51.168	60.022	44.111	15.911 (36%)
Barcelona	51.303	61.797	45.516	16.281 (36%)

Font: INITS 1992, Les pensions de l'Institut Nacional de Seguretat Social a Barcelona 1991, Consell Municipal de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.

QUADRE 14
PENSIONS PER SEXES I EDATS

	Homes	Dones	Diferència
Pensió mitja (pts/mes)	66.273	39.089	27.184
Pensió 65-70 anys	79.529	44.278	35.251
Pensió > de 70 anys	61.175	35.702	25.473

Font: INITS, 1992, Les pensions de l'Institut Nacional de la Seguretat Social a Barcelona 1991, Consell Municipal de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.

QUADRE 15
ÍNDEX DE LA POBLACIÓ DE GENT GRAN I RELACIÓ ENTRE SEXES

	Índex envelliment	Índex ⁽¹⁾ sobreenvelliment	Relació ⁽²⁾ dones/homes
Ciutat Vella	23,6	43,4	1,85
Eixample	20	47,1	1,78
Sants-Montjuïc	15,1	41,2	1,63
Les Corts	10,5	40,2	1,48
Sarrià-Sant Gervasi	14,8	45,1	1,68
Gràcia	18,1	46	1,80
Horta-Guinardó	10,9	39,3	1,55
Nou Barris	10,5	35,1	1,44
Sant Andreu	11,3	38,6	1,53
Sant Martí	13,1	38,1	1,54
Barcelona	14,8	42,1	1,65

Fonts: Ajuntament de Barcelona. Servei d'Estadística Municipal
 Nota: (1) Proporció de persones "> 65 anys" respecte de la població.
 (2) Proporció de persones ">75 anys" respecte del grup "65-75".

QUADRE 16
PENSIONS PER EDATS I DISTRICTES

Districte	Pensió mitjana ⁽¹⁾ anual	ICEF	Renda disponible ⁽²⁾	Relació pensió/renda%
Ciutat Vella	567.288	62,10	916.434	62
Eixample	618.732	114,36	1.343.208	46
Sants-Montjuïc	601.848	86,14	1.033.106	58
Les Corts	637.176	138,80	1.496.725	43
Sarrià-Sant Gervasi	707.964	162,67	1.598.045	44
Gràcia	616.656	100,98	1.214.141	51
Horta-Guinardó	633.036	91,71	996.604	64
Nou Barris	616.848	77,35	824.893	75
Sant Andreu	640.716	88,84	1.002.175	64
Sant Martí	614.016	86,14	998.536	62
Barcelona	615.636	100,00	1.137.156	54

Fonts: Institut d'Estudis Metropolitans: Estimació de la renda familiar disponible per càpita de Barcelona (1985); La Caixa, Ajuntament de Barcelona: Índex de capacitat econòmica familiar, i elaboració pròpia.
 Nota: (1) Dades referides a l'any 1991, en ptes.
 (2) Estimació de la renda disponible a l'any 1991, actualitzant les dades facilitades per l'Institut d'Estudis Metropolitans (1985), aplicant els IPC.

ferència es reproduïx pel tram d'edat «més grans de 70 anys» on la diferència és de 25.473 ptes/mes.

La discriminació de la quantia de la pensió per sexes, conjuntament amb el factor de major proporció de dones, fa que districtes com l'Eixample o Gràcia tinguin una pensió mitjana més baixa de la que els correspondria segons la categoria socio-econòmica de la zona. Així doncs, veiem que l'Eixample té una proporció de dones respecte als homes (quadre 15) d'1,78 i Gràcia d'1,8, cosa que estableix una mitjana d'1,65.

El mateix argument es pot aplicar al districte de Ciutat Vella, que tot i tenir una relació dones/homes molt elevada (1,85) fa que la pensió mitjana encara quedi més reduïda. A primera vista, les dades indiquen que les diferències territorials que hi ha en un nivell general en l'estructura socio-econòmica de la ciutat es reproduïxen en el sistema de pensions (INITS, 1992). Així, a renda familiar disponible més alta, més alt nivell mitjà de pensions.

No obstant, una anàlisi més detallada de la relació entre «renda» i «pensions» posa de manifest que hi ha una relació inversa entre aquestes dues magnituds (quadre 16). Així doncs, a menor categoria socio-econòmica del districte la proporció de la pensió respecte a la renda mitjana disponible és més alta, i se situa voltant del 62-64% (Ciutat Vella, Horta Guinardó, Sant Andreu i Sant Martí). El cas extrem correspon a Nou Barris, que arriba al 75%.

D'altra banda, els districtes més be-

nestants són els que tenen una proporció de pensions/renda disponible menor, com ara Les Corts (43%), Sarrià-Sant Gervasi (44%) i L'Eixample (46%).

Aquest comportament de les pensions inversament proporcional al nivell de renda del districte no sembla gaire lògic i, per tant, deduïm que la diferència entre el nivell mitjà de les pensions i la capacitat adquisitiva dels pensionistes, segons la categoria socio-econòmica dels districtes, prové d'altres fonts de recursos, probablement d'estalvis, pensions d'assegurances privades, rendes del capital mobiliari o del capital immobiliari.

En definitiva, si considerem que la proporció mitjana entre pensions i renda disponible es pot situar en un 65%, en el pla de les pensions de la gent gran als districtes acomodats s'hauria d'incrementar en un 20% en concepte «d'altres recursos».

Perspectives de futur

La capacitat econòmica de la gent gran a Barcelona està fortament influenciada pel nivell de pensions de la Seguretat Social, principalment per la pensió de jubilació i la pensió de viduïtat.

Entre els dos grans conceptes de pensions hi ha una forta discriminació, ja que la pensió de viduïtat és bastant més baixa que les pensions de jubilació. Aquest fet fa que es produeixi una discriminació envers les dones, ja que són les que, en més alta proporció, cobren les pensions de viduïtat.

No obstant, la perspectiva de futur

és que, a mesura que la dona entri en el món laboral, aquestes discriminacions tan acusades aniran reduint-se al mateix temps que la pensió mitjana general anirà incrementant-se, atès el compromís de manteniment del poder adquisitiu de les pensions, segons la Llei de Pensions, i també a causa d'un procés d'apropament de les bases teòriques i de les bases reals de cotització a la Seguretat Social.

D'altra banda, la capacitat adquisitiva de la gent gran és complementada amb altres fonts d'ingressos derivades dels seus estalvis i del seu patrimoni. Així, en el futur, cada vegada tindran més importància les rendes derivades dels fons de pensions, com un mitjà per complementar les pensions de la Seguretat Social i així poder assegurar un poder adquisitiu més alt a les persones grans quan arriben a l'edat de la jubilació. 🔑

Referències

INITS S.A. (1992): *Les pensions de l'Institut Nacional de la Seguretat Social a Barcelona en 1991*. Consell Municipal de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona.

INITS S.A. (1991): *Les expectatives de la població de Barcelona envers la jubilació laboral*. Ajuntament de Barcelona.

Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990. Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona. 1992.

Caixa d'Estalvis de Pensions de Barcelona-Ajuntament de Barcelona (1991): *Índex de capacitat econòmica familiar a la ciutat de Barcelona*.

Institut d'Estudis Metropolitans (1990): *La renda familiar disponible a l'Àrea Metropolitana*.

INE: *Enquesta dels pressupostos familiars. Període 1991*.

Duran, Almudena (1990): *La financiación de las pensiones en una sociedad envejecida*. IV Jornadas de Economía de los Servicios Sociales.

Barrada, Alfonso (1992): *Las tasas de sustitución de las pensiones de jubilación en el momento del abandono de la vida activa. En España y en otros seis países de las Comunidades Europeas*. *Revista de Economía y Sociología del Trabajo*. Nº 15-16, Junio 92.